

gezzenek ki. Nagy Frigyes idejében pl. előszeretettel gyakorolták az ugynevezett *Spiessroutenlaufen*-t, mikor a bűnös két sor pálcákkal felszerelt katona között futott el, akinek mindegyike verte s közben énekelt, hogy az áldozat nyögését halhatatlanná tegyék. Ennek a kegyetlenségnek semmi köze az északi szellemhez, kizárólag a német katonai törvényekben gyökerezik. Aminthogy az ugynevezett *Stimmung*-nak, mely a müncheni architektúrát a „pártnap“ alkalmával teljesen kitölti, semmi köze Hans Sachshoz, nemcsak a valódihoz, de a *Mesterdalnokok* wagneri Hans Sachsához sem. Mert ha igen, nyugodtan párhuzamot vonhatunk a Kurfürstendammm és Wotan között is. A mai német kényuraság nyugodtan építhet az európai romantikus társadalomszemléletre, mely páncélos vitézhez hasonlítja az *Erzatzstoff*-ből készült ruháját levető és katonai szolgálatba lépő németet, s amelynek sajnálatraméltó ujságírói nem ismerik sem az Eddát, sem a Niebelungokat, ellenben már bölcsőiknél a germán lélekről szóló meséket mondtak nekik s megérkezve Németországba ész nélkül tévesztik össze a pártszónokok papírmásé nyelvét a filológiai ófelnémettel.

A wagneri rendezők kitűnően dolgoznak. A porosz szimbolika ugyanis legalább olyan olcsó, mint a nyugateurópai romantikus hiszékenység. A mechanizált szellem, a *Drill* érvényesül a német mitológiában. Megkezdődött a bukás döggkeselyűinek Wotan híres hollőjával való következetes összetévesztése s ez nagy veszélyt jelent Európára nézve, mely nagyobb hitelt hajlandó biztosítani Wotan hollőjének, mint a *Pleitegeier*-nek. S ez az, amit úgy is nevezhetünk, hogy az európai szellem kezd végzetesen ennek a *Drill*-nek a karjaiba hullni. (*Joseph Roth*).

A NÉMETORSZAGI NEMZETISÉGEK. Az Anschluss és ama német kijelentések napjaiban, hogy a határokon kívül élő németiség sorsa egyáltalán nem közömbös a német államra nézve, talán nem éréktelen rövid szemlét tartani a Harmadik Birodalom nemzetiségei, illetve nemzetiségi politikája felett.

A németországi nemzetiségi kisebbségek száma az összlakosság 3 százaléká, kb. 1.300.000 lélek, (az adatok az Anschluss előtti Németországra vonatkoznak), pontosan, az 1925-i népszámlálás szerint 1.279.397 (lengyelek, szorbok (vendek) csehek, dánok, litvánok és frizek). Ebben a számban azonban nincs benne az *akkori* kb. 600.000 főnyi zsidóság, mivel a zsidók a weimari alkotmány szerint még a németiség integráns részét tették. A kisebbségek összlakosságához viszonyított csekély számának nő a jelentősége, ha tekintetbe vesszük, hogy a dán, szorb és a Ruhrvidéki lengyel kolónia kisebbségeit kivéve, a többiek Poroszországban a német-lengyel és német-litván határ közelében élnek.

Számbelileg legnagyobb nemzetiség a lengyel. (Hivatalosan 721.000.) Ha ezekhez számítjuk a velük együtt élő *mazurjakat*, akik tulajdonképpen lengyel eredetűek s ma is lengyel dialektusban beszélnek, de akiket a németek külön nemzetiségként kezelnek, egyes német szerzők pedig egyenesen a német törzsek közé számítják, úgy számuk eléri a 800 ezret. Lengyel hivatalos körök szerint ez a szám nem megbízható, mert a lakosság etnikumát a németek érdekeinek megfelelően állapították meg. A lengyelek szerint Németországban 1 millió 200 ezer a lengyel, akiknek kétharmada Német-Felső-Sziléziában, a további harmad egy negyede más porosz megyékben, a többi pedig a Ruhr-körülű bányavidéken él.

Számbelileg jelentős kisebbség a szorbok. A szorbok, jölehet szláv eredetűek, sajátos, a többi szlávoktól elütő civilizációval rendelkeznek. 28.225 Szászországban, 52.804 pedig Poroszországban él. Egyes német

szerzők elismerik, hogy a múlt század végén még 150 ezer szorb élt Németországban, szláv szerzők szerint (pl. *Chmelar*) számuk még ma is 160 ezer körül mozog. Helyzetük súlyosabb, mint a lengyeleké, mert amíg azok nagy tömegekben élnek és érintkezésük állandó lengyelországi testvéreikkel, addig a szorbok a nagy germán gyűri közepén igen nehezen tudnak ellenállni a németesítő törekvéseknek.

A többi kisebbségek száma csekély. A cseh-német határ mentén, Glatz környékén mintegy 12.000 cseh él a német adatok szerint, a csehek szerint viszont 30-40 ezer. A Schleswigben élő dánok száma 7.511 (a dánok szerint 15-20 ezer.) A Hollandiával határos részeken kb. 8.000 friz él, míg Kelet-Poroszország keleti részén 6.000 litván (a litvánok véleménye szerint 60.000).

A kisebbségek helyzete — általában — jogilag szabályozatlan, Németországot u. i. nem kötik olyan kisebbségvédelmi kötelezettségek, mint pl. Csehszlovákiát vagy a többi délkelet-európai államot. A weimari köztársaság vezető politikusainak álláspontja az volt, hogy úgy bánjanak a kisebbségekkel, ahogy azok államalkotó nemzetei bánnak német kisebbségeikkel. Jogilag így csak a felszüléziai lengyel kisebbség helyzetét szabályozták, kölcsönösségi alapon, 1922-ben a Népszövetség égisze alatt kötött lengyel-német szerződésben. Ez a szerződés 1937-ben járt le s azóta újabb lengyel-német megegyezés biztosítja bizonyos mértékben a kölcsönösség alapján a németországi lengyel és lengyelországi német kisebbségek kulturális fejlődési lehetőségeit.

A parlamentjé képviselőket illetően még a weimari köztársaság idejében sem volt egyetlen nemzeti alapon álló kisebbségnek sem képviselője a porosz tartománygyűlésben. A szorbok, akik majd minden porosz és szászországi tartománygyűlési választáson önálló listával indultak, sohasem tudtak mégcsak egy képviselőt sem választani. Ennek oka a weimari köztársaság idejében abban keresendő, hogy a kisebbségi tömegek a nemzeti alapon álló pártok mögött sorakoztak fel. A nemzeti szocializmus uralomra jutásával a nemzetiségek nem indulhatnak önálló listával a választási küzdelemben. A Reichstag választásokon csak a nemzetiszocialista párt által összeállított lista szerepelhet, minek következtében a mai Németország egyetlen egy vezető intézményében sincsenek kisebbségek.

A weimari alkotmány szabad nyelvhasználatot engedélyezett az iskolában és a törvényszéken s községi autonómiát, a valóságban azonban ekkor is csak az iskolában volt biztosított. Ma a lengyeleket kivéve egyetlen más nemzeti kisebbség sem használhatja az előbb felsorolt fórumokon anyanyelvét. Viszont a 260.000 iskolaköteles lengyel gyermekből csak 1636 járt lengyel iskolába. Az utóbbi időben a nyilvánossági joggal bíró lengyel iskolák száma 27-ről 9-re csökkent (s a magániskolák száma sem haladja meg a hatvanat.) Egyetlen középiskolájuk van (Beuthen); a lengyel vidékeken élő katolikus papok közül mindössze hat lengyel nemzetiségű, a lengyel protestánsoknak pedig egyetlen egy lengyel papjuk sincs. A lengyel sajtó, valamint a lengyel kulturális intézmények hatósági üldözése állandó s létüket kizárólag annak köszönhetik, hogy Németország vezetői biztosítani akarják a lengyelországi németek hasonló intézményeit.

A szorboknak egyetlen szorb iskolájuk sincs, jóllehet úgy a porosz, mint a szász iskolatörvények lehetővé teszik szorb iskolák alapítását. A poroszországi szorbok tiszta német tanítási nyelvű iskolákba járatják gyermekeiket, míg a szászországiaknak pár vegyesnyelvű iskola áll a

rendekezésükre. A közép- és felsőfokú iskolák teljesen hiányoznak. Az utóbbi időben feloszlatták tornaszervezeteiket, s a „Domowina“-t is németesíteni próbálják. A német nemzetiszocializmus minden törekvése arra enged következtetni, hogy céljuk a szorb kisebbség eltüntetése... Számos tudós igyekszik bizonyítani, hogy ez a kisebbség tulajdonképpen nem is szláv, csupán elszlávosodott germán törzs töredéke, amelynek viszanémetesítése nemzeti kötelesség.

A német Schleswig dán kisebbségének egy nyilvánossági joggal felruházott s egy magániskolája van 1926 óta. Ezek is fennmaradásukat csupán annak köszönhetik, hogy Dánia is hasonló kedvezésben részesíti a dán Schleswig német lakosságát. A cseh, friz és litván kisebbségnek egyetlen iskolája sincs.

A lengyelek kivételével egyetlen kisebbségnek sincsenek életképes gazdasági intézményeik. A lengyelek viszont elég erős szövetségi mozgalommal rendelkeznek. A lengyel kisebbségi gazdasági élet csúciszervezetei a Berlinben székelő *Lengyel Központi Bank* és a *Lengyel Szövetkezetek Szövetsége*. Természetesen ezeknek az intézményeknek a tevékenysége elé is állandóan akadályokat gördítenek, hogy munkájukban, ha már nem tudják megakadályozni, de korlátozzák, hisz' a gazdasági gyengülés politikai, főleg kulturális gyengülést von maga után.

A kisebbségek egész külön kategóriája a zsidóság. Helyzetüket nagyjában ismeri mindenki. Közismert, hogy a nemzeti-szocializmus, jölehet kisebbséggé degradálta a zsidóságot, kisebbségi joggal nem ruházta fel őket. A zsidók nemhogy másodrangú, hanem minden jog nélküli állampolgárai a Harmadik Birodalomnak. (*Jonák Lajos*)

A ROMÁNIAI STATISZTIKA. Romániában a statisztika első nyomai a XVIII. században jelentkeznek. Az első népszámlálás Moldvában történik (1702) Constantin Mavrocordat alatt, kevés eredménnyel. Hasonló kísérletek folynak Ipsilante és Mavrogheni alatt, de az eredmények ekkor sem kielégítő. A múlt század elején jelenik meg Dimitrie Cantemir fejedelem *Descriptio Moldaviae* című műve. Ez az első román statisztikai termék.

A *Regulament organic*, a román fejedelemségek első alkotmánya (1831—32) kötelezővé teszi minden hetedik évben a népszámlálást és a belügyminisztérium mellett statisztikai osztályt létesít. Ez készíti elő az 1832. évi népszámlálást, amit 1844-ben újabb követ.

Cuza fejedelem alatt nyílnak meg az első statisztikai hivatalok Iasiban és Bukarestben. Ez utóbbi *Dionisie Marțian* közgazdász és statisztikus vezetése alatt. Marțian indítja meg 1860-ban az *Analele pentru cunoaștința Românei*-t, az első román nyelvű statisztikai folyóiratot. 1862-ben a két iroda egyesül. Marțian azonban, akinek tevékenysége nagy lendületet adott a román statisztika fejlődésének, hamarosan meghal. 1900-ban újabb statisztikai irodák létesülnek, sőt megkezdődik a decentralizálódás. Minden minisztériumon belül létesül statisztikai osztály. Ez a helyzet a háborúig. Az Egyesülés után (1919) létesül a Központi Statisztikai Hivatal. Külön feladata megismertetni a csatolt tartományokat. Ide torkolnak a minisztériumok statisztikai osztályai. Ezek az osztályok azonban 1921-ben visszatérnek minisztériumaikba. Ekkor indul meg a statisztikai ügyosztályok átszervezése. A központositás elve azonban nem csorbult. Ezt a feladatot tölti be az 1925 óta eredményesen működő Általános Állami Statisztikai Intézet.